

застосування інших прийомів; пригадати, з'ясувати й усвідомити основні компоненти діяльності (5-15 хв).
Форми здійснення рефлексії найрізноманітніші: індивідуальна робота, робота в парах чи групах, дискусія тощо.

Рефлексія включає такі етапи: фіксація того, що відбулося; думки учасників стосовно отриманого досвіду; складання планів на майбутнє. Зазвичай після виконання певних вправ рефлексія зводиться до усного обговорення за запитаннями, запропонованими викладачем, наприклад: «З якою метою ви виконували цю вправу?», «Що нового ви дізналися сьогодні?», «Чому б ви хотіли навчитися на інших заняттях?».

Підведення підсумків та оцінювання результатів заняття. Аналізуючи означений етап, психологи розуміють під ним здатність людини до самопізнання, вміння аналізувати власні дії, вчинки, мотиви, порівнювати їх із суспільно значущими цінностями, а також діями та вчинками інших людей. Мета підсумкового етапу: пояснити зміст опрацьованого; порівняти реальні результати з очікуваними; проаналізувати, чому все відбувалося саме так, а не інакше; зробити висновки; закріпити чи відкоригувати засвоєне; окреслити нові теми для обмірковування; встановити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що потрібно засвоїти, навчитися в майбутньому; скласти план подальших дій.

Основними завданнями підсумкового етапу заняття є:

- визначення фактів (*що відбулося?*);
- аналіз причин (*чому це відбулося?*);
- планування подальших дій (*що необхідно робити далі?*).

Висновки. Отже, проаналізувавши сутність інтерактивних методів навчання та методику їх упродовження, можемо констатувати, що інтерактивне

навчання насамперед сприяє самовиявленню особистості. Крім того, використання інтерактивних технологій – це не самоціль, а лише спосіб створення в групі атмосфери, яка допомагає по-справжньому зреалізувати особистісно зорієнтоване навчання; сприяє співпраці, порозумінню, толерантності, активізації навчально-пізнавального процесу, формуванню глибокої внутрішньої мотивації студентів, надає можливості для їх інтелектуального та творчого розвитку, вияву ініціативи, розвиває комунікативні вміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баханов К. О. Інтерактивне навчання / К. О. Баханов // Історія в школах України. – 1998. – № 2. – С. 31–36.
2. Матричук Н. Активні методи ведення уроку / Н. Матричук // Інтерактивне навчання. – 2001. – № 12.
3. Савич М. Інтерактивне навчання / М. Савич // Шкільний світ. – 2004. – № 63.
4. Токань Г. Якщо мій досвід знадобиться / Г. Токань // Урок української. – 2007. – № 1.
5. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів: монографія / [Н. Г. Баліцька, О. А. Біда, Г. П. Волошина та ін.] ; за ред. Н. С. Побірченко. – К. : Наук. світ, 2003. – 138 с.
6. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.
7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

Дата надходження до редакції: 16.04.2018 р.

УДК 37.5.011.3-051:[008:316.774]:004

Андрій ШИДЛОВСЬКИЙ,
аспірант кафедри загальної і соціальної педагогіки та акмеології
Рівненського державного гуманітарного університету

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІЧНИХ ГІПЕРМЕДІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

У статті розглянуто питання формування інформаційної культури педагогів завдяки технічним гіпермедійним можливостям, а також визначено їх роль та значення. Запропоновано приклади сучасних гіпермедійних технологій.

Ключові слова: інформаційна культура, технічні гіпермедійні можливості, комунікативні технології, освітній простір, глобальна мережа Інтернет.

В статье рассмотрены вопросы формирования информационной культуры педагогов благодаря техническим гипермедийным возможностям, а также определены их роль и значение. Предложены примеры современных гипермедийных технологий.

Ключевые слова: информационная культура, технические гипермедийные возможности, образовательное пространство, глобальная сеть Интернет.

The article deals with the formation of information culture of teachers with technical hypermedia possibilities. The role of technical and hypermedia opportunities is determined. The aspects of modern developments using the Internet as a medium of information transmission are presented.

Key words: *information culture, technical hypermedia opportunities, educational space, Internet, global network.*

Постановка проблеми. Розвиток суспільства, як відомо, характеризується вмінням людини не лише віднаходити та отримувати інформацію, а й вдало використовувати її в усіх сферах діяльності. Концептуальна спрямованість інформатизації освіти визначається поняттям «комп'ютерна грамотність», яке поступово розширилося і відоме сьогодні як «інформаційна культура» [1]. Інформаційна культура – поняття багатозначне, адже охоплює всі сторони життя та досвіду людини.

На сучасному етапі поглиблення інформаційної культури та інформаційної грамотності педагога є надзвичайно актуальним, про що, зокрема, зазначено в листі МОН України від 24.06.2011 №1/9-493 «Щодо організації навчання вчителів з використання інформаційно-комунікаційних технологій»: «Кожен учитель загальноосвітнього навчального закладу, незалежно від ступеня, типу, форми власності закладу та рівня своєї кваліфікації, повинен уміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства» [6].

В умовах бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій необхідне широке впровадження в освітній процес комп'ютерно орієнтованих технологій навчання. Під терміном «комп'ютерно орієнтована технологія навчання» розуміють дидактичну систему методів і засобів навчання, а також форм організації навчальних занять, що забезпечує досягнення мети професійної підготовки майбутнього фахівця за умови використання комп'ютерної техніки і комунікаційних технологій у поєднанні із навчально-методичним, нормативно-технічним та організаційно-інструктивним забезпеченням [3, с. 49].

Інформаційна система – це комунікаційна система, що забезпечує збирання, пошук, оброблення, пересилання інформації, збереження її у вигляді електронного тексту, що дозволяє встановлювати електронні зв'язки між будь-якими «інформаційними одиницями», які зберігаються в її пам'яті, та викликати їх на екран монітора. Сьогодні, для прикладу, існує група відносно нових інтернет-сервісів, спрямованих на передачу інформації, до яких відносять будь-яке програмне забезпечення, призначене для роботи з інформацією у глобальних мережах (зокрема програмні пакети для проведення аудіо- та відеоконференцій).

Основною метою інформатизації освіти сьогодні є підготовка педагогів із високим рівнем інформаційної культури, готових застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у своїй професійній діяльності, брати активну участь у процесі інформатизації освіти. Необхідність формування інформаційної культури майбутніх учителів зумовлена змінами в інформаційному забезпеченні навчального процесу закладів освіти, формуванням інформаційної інфраструктури, розширенням мережі інформаційних баз даних, електронних освітніх та міжнаукових комунікацій.

Аналіз наукових досліджень і публікацій.

Проблема формування інформаційної культури педагогічних працівників, визначення її змісту та складових широко представлена у працях низки вчених (Н. Джинчарадзе, В. Беспалько, Р. Вільямс, Б. Гершунський, О. Гриценчук, М. Жалдак, В. Зінченко, К. Колін, Ю. Машбиць, Ю. Рамський, М. Сараф, О. Шилова, А. Урсул та ін.). Значущими в контексті означеної проблеми є ідеї таких дослідників, як В. Кравець, В. Кухаренко, Н. Новожилова, А. Шабанов, Т. Шорохова, В. Биков, В. Олійник, М. Жалдак та ін.

Мета статті – окреслити технічні гіпермедійні можливості, що впливають на формування інформаційної культури педагогів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «інформаційна культура» має досить давню історію. Як відомо, усні методики збереження знань не забезпечили повного збереження обсягів інформації, тому фіксація інформації на матеріальних носіях спричинила появу нового періоду інформаційної культури – документального, що передбачав роботу з інформацією, зокрема її фіксація, кодування, документографічний пошук тощо. Разом із тим, усні форми інформаційної культури не лише не втратили свого значення, а навпаки, збагатилися взаємозв'язками із писемними формами.

На сучасному етапі з'явилися комп'ютерні технології, які модифікували носії інформації та автоматизували деякі інформаційні процеси. Таким чином, сучасна інформаційна культура поєднала в собі всі наявні раніше форми. При цьому варто виокремити такий науковий аспект інформаційної культури, як інформаційні ресурси, які спрямовані на:

- розвиток національних, галузевих і регіональних інформаційних систем, мереж та електронних ресурсів;
- впровадження інтелектуальних, інформаційних технологій, інтегрованих систем баз даних та знань;
- створення електронних інформаційних ресурсів із метою забезпечення належного рівня професійного зростання;
- формування Національного депозитарію електронних інформаційних ресурсів.

Використання інформаційно-комунікативних технологій у школі сьогодні не обмежується електронними підручниками та посібниками, атласами та енциклопедіями. Мережеві технології, насамперед інтернет-технології, є одним із засобів надання рівного доступу до якісної освіти, невід'ємною складовою освітньої галузі, найважливішим способом комунікації.

Інтернет не лише є технічним гіпермедійним засобом розвитку особистості, що істотно впливає на її самореалізацію, розширює соціальні можливості, а й забезпечує інформаційне спілкування, дозвілля та інші види професійної діяльності. При цьому користувачі мережі не тільки «споживають інформацію», а й постійно поповнюють її різними інформаційними ресурсами.

Охарактеризуємо мережу Інтернет з позицій її освітніх можливостей. Відомо, що глобальна мережа не проектувалася спеціально для системи освіти, однак освітні системи всього світу скористалися можливостями Інтернету як такими, що задовольняють реалізувати основні вимоги особистості щодо технічних засобів навчання.

Важливим напрямом у підвищенні якості освіти педагогів є впровадження інформаційної культури, зокрема гіпермедіа, у навчальний процес.

Застосування гіпермедіа- та мультимедіатехнологій на заняттях підвищує ефективність навчання, є незамінним у ході самостійної підготовки учнів. Означені технології також знайшли широке застосування і в системі дистанційної освіти [1, с. 238].

Гіпермедійні технології з кожним днем усе більше проникають у різні сфери освітньої діяльності. Цьому сприяють як зовнішні чинники, пов'язані з повсюдною інформатизацією суспільства та необхідністю відповідної підготовки педагогів, так і внутрішні, спрямовані на поширення в конкретних закладах загальної середньої освіти сучасних комп'ютерних технологій та програмного забезпечення, прийняття державних і міждержавних програм інформатизації освіти, необхідного досвіду інформатизації. Використання засобів гіпермедіа має неабиякий вплив на інтенсифікацію діяльності педагогів, на ефективність проведення ними занять із професійного навчання.

Саме педагог сьогодні вирішує, зважаючи на індивідуальні особливості учнів, яке програмне забезпечення найдоцільніше використовувати на тому чи іншому етапі навчання, визначає технічні гіпермедійні можливості взаємодії учня із комп'ютером. Охарактеризуємо окремі із них більш ґрунтовно [5]:

- **Електронний навчальний ресурс** – навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені в комп'ютерних мережах, відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами.

- **Електронний навчальний контент** – форма передавання інформації, культурної та історичної спадщини, обміну життєвим досвідом і знаннями через веб-сайти, відео чи інші програми.

- **Електронні навчально-методичні комплекси** – сукупність навчально-методичних, програмно-технічних та організаційних засобів, що забезпечують повну сукупність освітніх послуг (організаційних, методичних, теоретичних, практичних, експериментальних, консультаційних тощо), необхідних для вивчення конкретної навчальної дисципліни, враховуючи форму навчання (очна, заочна, дистанційна тощо).

- **Електронний аналог друкованого видання** – електронне видання (представлене у форматах pdf, doc, jpg та ін.), в якому зазвичай відтворено відповідне друковане видання.

- **Електронні демонстраційні матеріали** – електронні матеріали (презентації, схеми, відео- та аудіозаписи тощо), призначені для супроводу навчального (навчально-виховного) процесу.

- **Комп'ютерні тести** – стандартизовані завдання, представлені в електронній формі, призначені для вхідного, проміжного та підсумкового контролю рівня навчальних досягнень, а також самоконтролю та/або такі, що забезпечують вимірювання психофізіологічних й особистісних характеристик випробовуваного.

- **Електронні довідники** – електронні ресурси, що містять короткі відомості наукового, виробничого або прикладного характеру, розташовані в певному порядку (алфавітному, систематичному, хронологічному тощо), та передбачають управління пошуком відомостей.

- **Електронна бібліотека об'єктів** – набір електронних ресурсів, в якому передбачено (апаратно,

програмно) можливості для створення, пошуку і використання інформації, містять інформаційні об'єкти в різних форматах.

- **Електронні методичні матеріали** – видання, що містять матеріали з методики: викладання і вивчення навчальної дисципліни (навчального предмета, розділу, модуля, частини тощо); розв'язування задач; виконання практичних і лабораторних робіт, курсових і дипломних проєктів; проведення науково-дослідної роботи; організація і проведення ділових ігор та ін.

- **Електронний підручник** – універсальний гіпермедійний засіб інтерактивного навчання, що містить зміст однієї дисципліни (або різних навчальних дисциплін), викладений у компактній формі гіпертекстового середовища і призначений для використання у навчальному процесі.

- **Електронний посібник** – універсальний гіпермедійний засіб інтерактивного навчання, матеріал якого розширює межі підручника, містить додаткові, найновіші та довідкові відомості, викладені в компактній формі гіпертекстового середовища.

- **Телепроєкти, вебіари, дистанційне й віртуальне навчання** – види комп'ютерних телекомунікацій, широко поширені у навчально-виховному процесі.

- **Навчальні телекомунікаційні проєкти (квести, вебквести, геокешіинги та ін.)** – спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність учнів-партнерів, організована на основі комп'ютерної телекомунікації, має спільну мету, узгоджені способи діяльності, спрямована на досягнення спільного результату діяльності.

- **Телеконференції, вебіари** – спільний обмін думками, отримання нової інформації завдяки електронним листам або в режимі реального часу, передбачає залучення одного або декількох засобів телекомунікації (телефона, телебачення, скайпа тощо).

- **Подкасти** – аудіо- та відеофайли, що містять записи лекцій із різних предметів, презентації та інші допоміжні матеріали.

- **Інтелект-карти, або ментальні карти, карти мислення, карти пам'яті (mind-maps)** – відображення на папері ефективного способу думати, запам'ятовувати, згадувати, розв'язувати творчі завдання, а також можливість уявити та наочно висловити внутрішні процеси обробки інформації, внести до них зміни, вдосконалювати [4].

Таким чином, використання педагогом технічних та гіпермедійних можливостей надзвичайно впливає на його інформаційну культуру, робить заняття значно продуктивнішими, технічно насиченими.

Мультимедійні технології являють собою сучасну методику викладання, правильне і системне використання якої дає можливість збільшити обсяг навчального матеріалу, досягти достатньо високого рівня оволодіння ним, а також забезпечити поглиблення вже набутих знань.

Застосування вищеозначених технологій дає змогу творчо працюючому педагогові сформувати комплекс навичок і основ знань, які використовуватимуться ним у різних навчальних ситуаціях. Так, використання мультимедійних проєкторів допоможе у матричній презентації матеріалу, вирішить важливе завдання уроку – «відірвати» учня від друкованого тексту, його нудного опрацювання в підручнику. При цьому варто пам'ятати, що будь-який мультимедійний засіб є універсальним лише за умови комплексного його застосування, а також урахування дидактичних можливостей уроку.

Висновки. Таким чином, узагальнимо, що технічні та гіпермедійні можливості впевнено торують шлях для впровадження в усіх сферах сучасного життя. Розуміння важливості впливу глобалізаційних процесів на всі без винятку галузі людської діяльності зумовлює необхідність вивчення сучасних можливостей медіапростору. Це – нова якість світогляду особистості, в основу якої покладено розуміння важливої ролі інформації та інформаційних процесів у житті сучасного людського суспільства загалом і діяльності окремої людини зокрема.

На нашу думку, сучасна освіта висуває високі вимоги до педагога, тому питання формування його інформаційної культури в різних напрямках професійного розвитку завжди на часі, а інноваційні перетворення, пов'язані із застосуванням технічних та гіпермедійних можливостей, – важлива складова діяльності сучасного закладу освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Биков В. Ю. Інформаційне забезпечення навчального процесу: інноваційні засоби і технології / В. Ю. Биков, О. О. Гриценчук. – К. : Атіка, 2005. – 252 с.
2. Гендина Н. И. Основы информационной культуры / Н. И. Гендина // Основы информационной культуры : сб. метод. материалов. – Кемерово, 1999. – С. 6–7.
3. Горобец С. Н. Использование компьютерно ориентированных технологий обучения в высшей школе / С. Н. Горобец // «Информационно-техно-

гическое обеспечение образовательного процесса современного университета» : сб. докл. междунар. интернет-конф. (Минск, 1–30 ноября 2013 г.). – Минск : Изд-во БГУ. – С. 44–56.

4. Эпштейн В. Л. Введение в гипертекст и гипертекстовые системы [Электронный ресурс] / В. Л. Эпштейн. – Режим доступа : <http://www.ipu.rssi.ru/publ/epstn.htm>.

5. Коджаспирова Г. М. Педагогика / Г. М. Коджаспирова. – М. : КНОРУС, 2010. – 744 с.

6. Лист МОНмолодьспорт від 24.06.11 №1/9-493 «Щодо організації навчання вчителів з використання інформаційно-комунікаційних технологій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/19837/.

7. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: [монографія] / [Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський та ін.] ; за ред. проф. Р. С. Гуревича. – Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2011. – 348 с.

8. Шершньова О. В. Специфіка інтерпретації поняття «гіпертекст» та його основних характеристик у сучасному науковому просторі [Електронний ресурс] / О. В. Шершньова // Культура і соціальні комунікації. – Режим доступу : <http://naub.org.ua/>

9. Шилова О. Н. Информационная культура в профессиональной подготовке современного педагога / О. Н. Шилова // Наука и школа. – 1999. – С. 35–40.

Дата надходження до редакції: 16.05.2018 р.

УДК 37.091.212-047.22:159.955-028.43

Надія ШМИРУК,
методист кабінету координації
методичної роботи Рівненського ОІППО

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

У статті окреслено формування ключових компетентностей учнів за допомогою технології розвитку критичного мислення. Підкреслено важливість вироблення компетентностей на уроках. Представлено власне бачення автора щодо застосування методів і прийомів розвитку критичного мислення.

Ключові слова: формування ключових та предметних компетентностей, прийоми та методи технології критичного мислення.

В статті дана характеристика формуванню ключових компетентностей учасників з допомогою технології розвитку критичного мислення. Підкреслена важливість вироблення компетенцій на уроках.

Представлено авторское видение применения методов и приемов развития критического мышления.

Ключевые слова: формирование ключевых и предметных компетенций, приемы и методы технологии критического мышления.

The article deals with the formation of key competencies of students through the development of critical thinking technology, where the author emphasizes the importance of developing competencies in the classroom and presents his own vision of the application of methods and techniques.

Key words: the formation of key and substantive competencies, methods and techniques of critical thinking technology.